

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ 6 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 6 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш

ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Тахририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Тахририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Аминов Хамидулла Абдирахимович -</i> БОБУР ДАВРИДАГИ САМАРҚАНД ШАЙХУЛИСЛОМИ	9-14
<i>Неъматов Рустам Абдуваид ўғли</i> ИЛК ЎРТА АСРЛАРДА ХОРАЗМДА КЕЧГАН ЭТНОМАДАНИЙ ЖАРАЁНЛАР	15-23
<i>Raxmanov Zafar Adilovich, Aloxunov Alisher Ahmadjonovich</i> FARG'ONA VODIYSI ARXEOLOGIK YODGORLIK LARI JOYLASHUV QONUNIYATLARI: TAHLIL VA MULOHAZALAR	23-32
<i>Мансуров Музаффаржон</i> СОВЕТ ИТТИФОҚИ ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА МАДАНИЙ ТУРИЗМНИНГ ТУРИЗМ ИНДУСТРИЯСИДАГИ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ	32-42
<i>Mirsoatova Sayyora Turg'unovna, Muhsiddinov Ahrorbek Mamurovich</i> FARG'ONA MEZOLIT VA NEOLIT DAVRI JAMOALARINI O'ZARO MADANIY ALOQALARI XUSUSIDA	43-48

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Kurpayanidi Konstantin Ivanovich</i> COVID-19 PANDEMIYASI OQIBATLARINI BARTARAF ETISH SHAROITIDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALARNI JORIY ETISH MASALALARI	49-55
<i>Mexmonaliyev Ulug'bek Erkinjon o'g'li</i> КОМПАНИЯЛАР САМАРАЛИ БОШҚАРУВ ТИЗИМИДА ИЧКИ НАЗОРАТНИНГ О'РНИ	56-65
<i>Абдуллаева Зульфия Иззатовна</i> ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ПОВЕДЕНИЕ КЛИЕНТОВ ГОСТИНИЦ	66-74
<i>Алимова Муниса Юлчиевна</i> ҚИШЛОҚ АҲОЛИСИ ТУРМУШ ДАРАЖАСИГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ ОМИЛЛАР ТАСНИФИ	75-80
<i>Абдиева Наргиза Шухратовна</i> ИЧКИ АУДИТДА ФИРИБГАРЛИК РИСКНИ АНИҚЛАШ ВА БАҲОЛАШ	81-91
<i>Тўхтасинова Дилдора Раҳмонбердиевна, Ахунова Маърифат Хакимовна</i> ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА РАҚАМЛИ ҲАЁТ	92-97
<i>Tojimatov Izzatbek Ikromali o'g'li</i> BOZOR ISLOHOTLARI SHAROITIDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	98-103
<i>Савинова Галина Анатольевна</i> ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ ЧЕРТЫ МСФО И НСБУ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА СОСТАВЛЕНИЕ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ	104-108
<i>Qodirov Sardorbek Isroiljon o'g'li</i> QURILISH SANOATI KORXONALARI FAOLIYATINI RAQAMLI TEKNOLOGIYALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISH MASALALARI	109-114

Урдушев Хамракул, Мавлянов Мажид, Эшанкулов Сирожиддин, Розиева Гулхаё
 АГРОКЛАСТЕРЛАР ВА УЛАРНИНГ РИВОЖЛАНИШИДА РАҚАМЛИ
 ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ ЎРНИ 115-125

Худаярова Хуршида Абдуназаровна
 ЎЗБЕКИСТОНДА ИННОВАЦИОН БАНК ХИЗМАТЛАРИНИ ЖОРИЙ ЭТИШ МУАММОЛАРИ
 ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ 126-132

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Бойдадаев Абдуррохмон Толибжон ўғли
 РЕНЕССАНС ДАВРИДА ПАНТЕИСТИК ҚАРАШЛАРНИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ..... 133-141

Аликулов Хусниддин Акбарович
 ҲОЗИРГИ ДАВРДА ГЛОБАЛ ЭКОЛОГИК ХАВФ-ХАТАР ВА НАНОТЕХНОЛОГИЯЛАР .142-151

Саидова Камола Усканбаевна
 РЕНЕССАНС ДАВРИ САНЪАТИ – ЖАҲОН МАДАНИЯТИ АЖРАЛМАС ҚИСМИ
 СИФАТИДА 152-156

Shirinov Anvar Qanoatovich
 MARKAZIY OSIYODA INSON TARAQQIYOTI SOHASIDAGI STRATEGIYALARNING IJTIMOIIY-
 FALSAFIY TAHLILI 157-162

Хасанов Бобуржон Хакимович
 ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИДА ОММАВИЙ НОРОЗИЛИК ҲАРАКАТЛАРИНИ ОЛДИНИ
 ОЛИШНИНГ ҲОЖИВИЙ-МАҲКУРАВИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ 163-167

Xodjayeva Fotima Nabixonovna
 AHMAD G'AZZOLIYNING "SAVONIH" ASARI HAQIDA QISQACHA TASNIF168-172

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Rustamova Shaxnoza Abduraximovna
 MATN, TARJIMA TURLARI VA TARJIMADA TARJIMON MAHORATINING O'RNINI 173-180

Abdulloyeva Kamola Mirxon qizi
 MUALLIF DISKURSIV SHAXSI TUSHUNCHASI, STRUKTURASI VA RIVOJLANISH
 TENDENSIYALARI 181-191

Turg'unova Fazilat Rustam qizi
 PRAGMALINGVISTIKA NUQTAI NAZARIDAN SARLAVHA FUNKTSIYALARI 192-197

Saidov O'lmas Raxmatovich
 O'ZBEK TILI ISH YURITISH TERMINLARINING ETIMOLOGIK TAVSIFI 198-206

Xuramova Dildora Rahkmonkulovna, Axmedova Firuza Asrorovna
 O'ZBEKISTONDA TARJIMONLARNING TARJIMA USLUBINI BERILISHI XUSUSIDA 207-213

Ataboyev Isroiljon Mirza o'g'li
 MADANIYATLARARO SIYOSIY MAKONDA TAJOVUZKOR SALOHİYATGA EGA NUTQ
 TA'SIRINING USULLARI 214-219

Murodova Nilufar Karomatovna
BLOGGERLIK FAOLIYATIDA MAHORAT MASALALARI 220-224

Ochilova Hilola Husan qizi
XITOIY TILIDA NOMINALIZATSIYA HODISASI XUSUSIDA AYRIM MULOHAZALAR 225-229

Kuvonov Zarifjon Maxsiddin o'g'li
NEMIS TILIGA CHET TILIDAN O'ZLASHAGAN SO'ZLARNING STRUKTURAL-SEMANTIK
TADQIQI 230-238

Yakubova Nilufar Egamberganovna
"MULLO NASRIDDIN" – TURKIY MATBUOT TARIXIDA MUHIM HODISA 239-245

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

Абдуллаева Маликабону Эркин қизи
ХАЛҚ ТАЪЛИМИДА МАЪМУРИЙ БОШҚАРУВ ВА МЕХНАТ МУНОСАБАТЛАРИ БИЛАН
БОҒЛИҚ КОРРУПЦИЯВИЙ ОМИЛЛАР ТАҲЛИЛИ 246-256

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Jumayev Rustam G'aniyevich
IJTIMOIY-GUMANITAR VA MUTAXASSISLIK FANLARNI INNOVATSION PEDAGOGIK
TEKNOLOGIYALAR ASOSIDA O'QITISH ORQALI TALABALARDA FUQAROLIK POZITSIYASINI
TAKOMILLASHTIRISH 257-263

Бозорова Муслима
ЭТНОПЕДАГОГИКА ТАЛАБА-ЁШЛАРДА ЎЗБЕКОНА МИЛЛИЙ ЎЗИГА ХОСЛИКНИ
ШАКЛЛАНТИРИШ ВОСИТАСИ СИФАТИДА 264-270

Samadova Sarvinoz Samad qizi
YOSHLARNI BAG'RIKENGLIK RUHIDA TARBIYALASHGA DOIR KOMPETENSIYALAR.... 271-275

Жўраев Воҳид Тожимаматович
РАҚАМЛАШТИРИШ ШАРОИТИДА ЗАМОНАВИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА ТАЪЛИМ
МУАССАСАСИНИ БОШҚАРИШ 276-288

Бозорова Назокат
ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИГА ОИД МАҲАЛЛИЙ МУЗЕЙ МАТЕРИАЛЛАРИ
ЎҚУВЧИЛАРНИНГ ТАРБИЯВИЙ-ТАДҚИҚОТ ФАОЛИЯТИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВОСИТАСИ
СИФАТИДА 289-295

Satvoldiyev Faxriddin Akbarali o'g'li
МАКТАВ О'QUVCHILARINI HUQUQIY TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISH TEKNOLOGIYALARI
BORASIDA EKSPERIMENT ISHLARINI TASHKIL ETISH VA NATIJALAR TAHLILI 296-301

Sharipova Sitara Xaydarovna
OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA RUS TILI FANINI O'QITISHDA MUAMMOLI TA'LIMDAN
FOYDALANISH 302-307

Isag'aliyeva Sadafxon Muxammadaminovna
BIOLOGIYA O'QITISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA INTERFAOL USULLARNI
QO'LLASH 308-312

<i>Umarov Abdusamat Abdumalikovich, Xojimurodova Mahliyoхon Kenjavoy qizi</i> OILA VA NIKOH SHAROITIDA AYOLLAR SPORTINING MUAMMOLARI	313-317
<i>Sulaymanova Dildora Nazarovna</i> LOYIHAGA ASOSLANGAN O'QITISH TEXNOLOGIYASINING MOHIYATI VA MAZMUNI...318-325	
<i>Ro'ziev Rustam Ro'zimurodovich</i> YONG'IN XAVFSIZLIGI MADANIYATI-ODDIYLIKDAN KOMILLIK SARI	326-330
<i>Акрамов Баходир</i> МАЛАКАЛИ ДАРВОЗАБОНЛАРНИ ЎЙИН ДАВОМИДА БАЖАРИЛАДИГАН ТЕХНИК-ТАКТИК ҲАРАКАТЛАРИ ТАҲЛИЛИ	331-336
<i>Anvarjonov Ahrorjon Ahadjon o'g'li</i> BO'LAJAK TARIXCHILARDA TARIX FALSAFASI VA UNING ZAMONAVIY KONSEPSIYALARIGA DOIR BILIMLARNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI	337-342
<i>Umarov Bekzod Azizovich</i> RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA PEDAGOGLARNING PROFESSIONAL KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MODELI	343-349
<i>Бекимбетова Дильфуза Оралбаевна</i> РАЗВИТИЕ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА И ГОСУДАРСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ	350-356

10.00.00-Филология фанлари

Rustamova Shaxnoza Abduraximovna
Toshkent davlat transport
universiteti, dotsent v.b
Эл. почта: sh_rustamova@gmail.com

MATN, TARJIMA TURLARI VA TARJIMADA TARJIMON MAHORATINING O'RNI

Annotatsiya. Maqolada tarjima ilmining muhim jabhalari ochib berilgan. Ko'pchilik tegishli jummalarni tarjimonsiz ham tarjima qilishi mumkin. Biroq, aslyatning nafaqat umumiy mazmunini, balki barcha tafsilotlarini to'la-to'kis tushunib yetish, shuningdek, o'zbek tilini mukammal bilishni talab qiladigan katta hajmli badiiy, yuridik, texnik yoki tibbiyot sohasiga oid matnlar bilan bog'liq ishlar hozircha professional tarjimonlar vakolatiga kiradigan ishligicha qolmoqda. Tarjimaning asosiy muammosi – tarjimon oldiga matnni to'liq tushunish va puxta idrok etish talabi yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: og'zaki, globallashuv, kommunikativ, funksional, analitik qurilish, intensiya, monologik, dialogik nutqlar, poligogik nutq, minimum, tarjima byuro, purma'no, sinxron, diaxron, tadrijiy, adekvat.

Рустамова Шахноза Абдурахимовна
Ташкентский государственный
транспортный университет, и/о доцента

ТЕКСТ, ВИДЫ ПЕРЕВОДА И РОЛЬ НАВЫКОВ ПЕРЕВОДЧИКА В ПЕРЕВОДЕ

Аннотация. В статье раскрываются важные аспекты переводоведения. Многие люди могут перевести соответствующие предложения даже без переводчика. Однако работы, связанные с большими художественными, юридическими, техническими или медицинскими текстами, требующие полного понимания не только общего содержания оригинала, но и всех его деталей, а также совершенного знания узбекского языка, в настоящее время профессиональных переводчиков остается в его компетенции. Основная проблема перевода заключается в необходимости полного понимания и внимательного восприятия переводчиком текста.

Ключевые слова: вербальное, глобализационное, коммуникативное, функциональное, аналитическое построение, интенция, монологические, диалогические речи, полигогические речи, минимальные, переводные бюро, пурпурные, синхронные, диахронные, поэтические, адекватные.

Rustamova Shakhnoza Abdurahimovna
Tashkent StateTransport University,
Acting Associate Professor

TEXT, TYPES OF TRANSLATION AND THE ROLE OF THE TRANSLATOR'S SKILL IN TRANSLATION

Abstract. The article reveals important aspects of translation studies. Many people can translate the relevant sentences even without an interpreter. However, works related to large artistic, legal, technical or medical texts that require a full understanding of not only the general content of the original, but also all its details, as well as perfect knowledge of the Uzbek language, currently professional translators remain in his competence. The main problem of translation is the need for a full understanding and careful perception of the text by the translator.

Keywords: verbal, globalizing, communicative, functional, analytical construction, intentional, monological, dialogical speeches, polylogical speeches, minimal, translation bureaus, purple, synchronous, diachronic, poetic, adequate.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3I6Y2023N23>

Kirish. Tarjima bu, boshqa tildagi badiiy go‘zallikni o‘z xalqi uchun ijodiy o‘zlashtirish, yangi tilning quvvati va qudratini namoyish etib, asarni shu tilning san‘at hodisasiga aylantirish demakdir.

Til – muayyan millatning atrofdagi borliqni qanday his etayotganligini ifodalovchi, ushbu olamning o‘ziga xos tomonlarini tegishli mamlakatning geografik jihatdan joylashuvi, tarixi, dini va an‘analariga bog‘liq holda millat nuqtai nazariga asoslanib aks ettiruvchi vositadir. Til vositasida insonlarning har qanday uyushmasi o‘z niyati, xohish va istagini izhor qiladi.

Xalqaro munosabatlar amaliyotida dunyo tillarining oltitasi yetakchilik qilishi e‘tirof etilgan. Ulardan biri shubhasiz ingliz tili bo‘lib, u besh yuz milliondan ortiq xalq uchun ona tili hisoblanadi. Bundan tashqari, uch yuz millionga yaqin kishi ushbu tildan millatlararo munosabatlar vositasi sifatida foydalanadi. Jahonning yana bir yarim milliarddan ziyod aholisi o‘z ishi va hayotida ingliz tilini ikkinchi yoki uchinchi til sifatida qo‘llaydi.

Tarjima qiyofasi turli-tuman bo‘lib, unda reklama matnidan shifokorlar qo‘llaydigan atamalarga, olim kishining falsafiy mulohazalaridan chim ustida o‘ynaladigan xokkeyning xalqaro matchiga oid e‘tiroz muhokamasiga va shu kabi cheksiz mavzularning biridan ikkinchisiga o‘tishga to‘g‘ri keladi[1]. Bu esa professional tarjimondan nafaqat tilga, balki og‘zaki nutqqa oid bilimlarga ham ega bo‘lishni talab qiladi.

Tarjima, xoh u yozma bo‘lsin, xoh og‘zaki bo‘lsin, millatlar va xalqlar o‘rtasidagi muhim aloqa vositasi rolini bajarib kelmoqda.

Dunyoda globallashuv jarayoni kechayotgan shu kunda tarjimaning nafaqat amaliy, balki nazariy ahamiyati ham yanada ortib bormoqda.

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Har qanday tarjimaning asosiy vazifasi asl tilda so‘zlovchi yoki yozuvchi tomonidan bildirilgan kommunikativ maqsadni o‘zga tarjima tilida to‘liq va aniq ifoda etishdan iborat.

Tarjimada “mukammallik” atamasi ko‘p tilga olinadi. Lekin, uning aksariyat mutaxassislar tomonidan e‘tirof etilgan, tarjimaning barcha turlariga xos universal ta‘rif yoki qolipi mavjud emas. “Mukammallik”, nazarimizda, nisbiylik xususiyatiga ega. U yoki bu asar (matn) tarjimasiga bir paytni o‘zida yoki turli davrlarda bir nechta tarjimon qayta qo‘l urishi mumkin. Ushbu jarayonda tarjima asari sayqallashib, takomillashib boradi.

Tarjimaning aniq va mukammal bo‘lishida tarjima tilining grammatik qurilishi, unda muvofiq til birliklarining mavjud ekanligi yoki emasligi, tilning obyektiv borliqni ifoda eta olish imkoniyatlarining miqyosi bir xil ekanligi yohud bir xil emasligi kabi omillar qatorida tarjimonning mahorati katta rol o‘ynaydi[2]. Shu ma‘noda, tarjimon nafaqat asliyat, tarjima tillarining grammatik qurilishi, leksik boyligini, balki o‘sha tillarda gapiruvchi xalqlar tarixi, urf – odatlari an‘analari, til birliklarining funksional jihatlari kabilar haqida ham mukammal bilimlarga ega bo‘lishlari kerak.

Tarjima jarayonini oson va qiyin kechishida tillarning qarindoshligi yoki qarindosh emasligi, tipologik jihatdan bir yoki boshqa – boshqa til tizimlariga mansubligi ham katta rol o'ynaydi. Analitik qurilishga ega bo'lgan ingliz, fransuz, ispan kabi tillarning grammatikasi va grammatik qurilishida o'xshash tomonlarning ko'pligi tarjima jarayonini osonlashtirsa, agglyutinativ tillarga mansub hozirgi zamon o'zbek tilida va analitik qurilishga ega bo'lgan hozirgi zamon ingliz tili asosida amalga oshiriladigan tarjimalarda bu jarayon qiyinroq kechishi mumkin.

Yuqoridagilarga sabab bo'luvchi lisoniy va nolisoniy omillar qatoriga quyidagilarni kiritish mumkin:

1. Tarjima jarayoniga jalb etilgan tillarda gaplar turli qoliplar asosida noo'xshash so'z tartibida yasalishi;

2. Gaplar tarkibiga kirgan so'zlararo munosabatlarning o'xshash emasligi. Masalan, o'zbek tilida kelishik kategoriyasi yaxshi rivojlangani holda, ingliz tilida kelishiklar sonining kamligi. Bu hol ingliz tilining ifoda vositalariga kambag'al deb hisoblashga asos bo'la olmaydi. Chunki ingliz tilida o'zbek va boshqa tillardagi kelishiklar ma'nolari predloglar orqali o'z ifodasini topadi;

3. Asil va tarjima tillarda mavjud imo – ishora, his – hayajonni ifodalovchi vositalar, maqol va frazeologizmlar haqida bilim va tasavvurlarga ega bo'lmaslik. Masalan: Oh ! Eh! Pash! Oh, Good Gracious, Good heavens! Ouch! When pigs fly!, Sichqon sig'mas iniga, g'alvir bog'lar dumiga, to shake one's head, to nod kabilar[3].

Nazarimizda, rasmiy hujjatlar, nutqlar va ilm – fan sohalarga oid maqola, risola, matbuot habarlarida tarjimaning aniq bo'lishiga talab kuchli bo'lsa, badiiy tarjimada kommunikativ intensiyani ifoda etishda nisbatan erkinlik mavjud bo'ladi.

Masalan: - The earth rotates round its axis.

- Yer o'z o'qi atrofida aylanadi.

Mark Tvenning "The Man that corrupted Hadleyburg" asaridan olingan "The news about the gold spread rapidly" gapini o'zbek tilida quyidagicha tarjima qilish variantlari mavjud: "Oltin haqidagi habar tez tarqaldi", "Oltin haqidagi habar tez yoyildi". "Oltin haqidagi gaplar tez tarqalib ketdi" kabilar[4].

Tarjimaning miqyosi va roli hozirgi globallashuv davrda yanada ortdi. U insoniyat jamiyatining barcha sohalarida qo'llanilmoqda, chunki tarjimasiz global muloqat, global taraqqiyotni tasavvur qilish qiyin. Ushbu jarayonda tarjimonda kamida ikki tillik lug'atlarga, izohli va soha lug'atlariga murojaat etish ehtiyoji tug'iladi. Shunday ekan, uch undan ortiq tillik soha lug'atlari yaratish shu kunning dolzarb vazifasi darajasiga ko'tarildi. Shu kunda ko'p tillik sport, yuridik, qishloq xo'jaligi, sanoat, tibbiyot kabi atamaları lug'atlarini yaratish zaruriyati mavjud. Bu boradagi talablarni tez fursatlarda qondirish uchun bu sohada bilim va tajribaga ega mutaxassislar tarkibidan ijodiy guruhlarini shakllantirish, ular uchun samarali ijodiy shart – sharoitlarni yaratib berish kerak bo'ladi. Chunki ko'p tillik soha lug'atlari jamiyat rivojida muhim rol o'ynaydigan omilga aylandi. Bu toifa ko'p tillik soha lug'atlari tarjimon kadrlarni ixtisoslashuviga ham ko'mak beradi.

Hozirgi kunda tarjima jarayonining miqyosi ancha kengaydi. Lekin tarjimon o'z faoliyatida barcha sohalarni qamrab olish imkoniyatiga ega emas. Shu bois, tarjima to'laqonli, aniq va tabiiy chiqishida ixtisoslashuvning ham ahamiyati beqiyos hisoblanadi. Bu borada

tarjimonlar tayyorlovchi ta'lim yo'nalishlari o'quv rejalarida ko'zda tutilgan malakaviy amaliyot borasida ham ancha – muncha islohatlarni amalga oshirish lozim deb o'ylaymiz.

Bizningcha, amaliyot jarayonini shartli ravishda uch bosqichga bo'lish mumkin.

Birinchi bosqich davrida talabalarga hayotiy zarur, turli hayotiy vaziyatlarni o'z ichiga olgan monologik, dialogik nutqlarni, nisbatan sodda tuzilishga ega matnlar, ertak, hikoya kabilarni og'zaki va yozma tarjima qilish ko'nikmalari va malakalari shakllantiriladi va rivojlantiriladi;

Ikkinchi bosqichda talabalarga siyosiy – publisistik rasmiy habarlar, badiiy adabiyotlar, poligogik nutqlarga boy bahs – munozalarni o'girish malakalari singdiriladi;

Uchinchi bosqichda esa talabalarni ilmiy – ommabop matnlar va asarlar, diplomatiya xujjatlari va uchrashuvlarda tilmochlik qilish qatorida tarjimaning talaba tanlagan sohasi bo'yicha ixtisoslashuviga yo'naltirish maqsadga muvofiq.

Demak, barcha tilga olingan omillar nafaqat tarjima rivojida, yetuk tarjimon kadrlar tayyorlashda, balki tarjima amaliyotining sifatli va mukammal bo'lishida muhim rol o'ynaydi.

Tarjima – juda murakkab ishdir. Sun'iy intellekt texnologiyalariga asoslangan avtomatik tarjima tizimlari paydo bo'lib borishiga qaramay tarjima har doim ijodiy ish bo'lib kelgan va shundayligicha qoladi. Agar kishi tarjima haqidagi zaruriy ma'lumotlarning loqal minimumidan bohobar bo'lsa, tarjima oldida turgan vazifa yechimini yengillatishi mumkin, zero ushbu minimum tarjimonga vazifani to'liq anglab yetish, tarjima qila olishiga doir real qobiliyatini to'g'ri belgilash imkoniyatini beradi. Buning uchun professional tarjimonlarda shakllangan ko'nikma va usullarni o'zlashtirish, shuningdek, tarjima byurolari xizmatlaridan unumli foydalanish darkor. Materialni bayon etish uslubi, yo'sini, shakli va tarzi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda Butun jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi kabi xalqaro tashkilotlar va ko'plab yirik xorijiy firmalar tarjima (asosan og'zaki tarjimaning tadrijiy va sinxron turlari) yuqori sifatga ega bo'lishini talab qilmoqdalar. Bu esa, o'z navbatida, tarjimonga yuqori martabalarga ko'tarilish, boshqa kasblarga nisbatan olganda ko'proq yurtlarga borish, ko'p narsalarni ko'rish, doimo ko'p haq to'lanadigan yuqori malakali mutaxassis bo'lib yetishish imkoniyatini beradi. Biroq, mashhur Jeneva tarjimonlar maktabi asoschilarining «Xalqaro konferensiyalarda tarjimonga tarjima qilgani uchun emas, chiroyli gapirgani uchun haq to'lanadi»[5], - degan purma'no so'zlarini unutmazlik lozim. Bu so'zlar zahirida esa kishi uchun nurlil istiqbol va qayoqqa intilish kerakligi ayon ko'rinadi. Tarjimonlik kasbi azaldan eng nufuzli va zaruriy kasblardan biri sifatida e'tirof etib kelingan. Birinchi tarjimonlar qadimgi Misrda paydo bo'lganlar va o'sha uzoq zamonlardan e'tiboran obro'li odamlar qatoriga kiritilganlar. Sharq mamlakatlari bilan chambarchas aloqa bog'lagan qadimgi Gretsiyada esa chet tilini bilgan kishilar alohida mavqega ega bo'lganlar. Agar ular bo'lmaganlarida jahon xalqlarining madaniy boyligi sanaladigan Bibliyaning ko'p kitoblari ehtimol bo'lmagan bo'lar edi. Ma'lumki, Tavrotning aksariyat qismi faqat Grek tarjimasida saqlanib qolgan. Qadimiy Rusda (Rossiyada) tilmoch - rohiblar juda o'qimishli kishilar sifatida tan olinganlar, Napoleon Bonapart esa «Ikkita tilni bilgan askar ikki nafar jangchi o'rnini bosadi»[6], - deb ta'kidlab o'tgan.

Bugungi kunda xalqaro aloqalar shu qadar jadal kechib bormoqdaki, tarjima qilinishi kerak bo'lgan hujjatlar soni (asliyat hajmi) kun sayin ko'payib bormoqda. So'nggi yillarda og'zaki tarjimaning ham, yozma tarjimaning ham hajmi sezilarli ravishda ortib ketdi. Tarjimonlar safiga qo'shilganlar soni ko'paydi. Chet tili va tilshunoslikka oid ma'lumotga ega

bo'lishni istaganlar sonining ortib borishi esa – tarjimonlik kasbiga talab hamon dolzarbligicha qolayotganligidan dalolat beradi.

Natijalar va muhokama. Qadim-qadimda til bilan bog'liq muammolar deyarli bo'lmagan. Negaki, o'sha zamonlarda odamlar asosan qo'shni qabilalar bilangina muloqot qilishgan xolos. Kema-karvonlar qatnovi, boshqa harakat vositalari, vaqt o'tib aloqa vositalari taraqqiy topa borgach esa – o'zga til sohiblari bilan so'zlashish, ularning adabiyotiga mansub asarlarni mutolaa qilish zarurati yuzaga keldi. Shu zaylda tarjimonlarga ehtiyoj sezildi, keyinchalik esa hayot sahnasida tarjimonlar paydo bo'ldi. Faoliyatlarining turiga ko'ra tarjimonlar og'zaki va yozma tarjimonlarga bo'linadi. Tarjima turlari bir-biridan kuchli farq qiluvchi sohalar bo'lib, Sharqiy Yevropa tillarida ikkita har xil kasb sifatida, misol uchun inglizlarda og'zaki tarjimon *interpreter*, yozma tarjimon esa *translator* deb ko'rsatiladi. Birinchi guruhga mansub tarjimonlar, o'z navbatida, sinxron va diaxron, tadrijiy tarjimonlarga ajratiladilar. Ikkinchi guruhga mansub tarjimonlar esa – texnik va badiiy adabiyot tarjimonlariga bo'linadi. Kundalik turmush nuqtai nazaridan qaragan aksariyat odamlar «Ikkita tilni yaxshi bilgan har qanday kishi bir tilni ikkinchisiga o'gira oladi»[7], - deb o'ylaydilar. Afsuski, bu fikr faqat oddiy hayotiy vaziyatdagi matnlar tarjimasiga, misol uchun kechki ovqat uchun kerakli taomlarga og'zaki buyurtma berish yoki uchrashuv vaqtini belgilab telegramma yuborish zarur bo'lgan holatlarga taalluqlidir. Bunday paytda ko'pchilik tegishli jumalarni tarjimonsiz ham tarjima qilishi mumkin. Biroq, asliyatning nafaqat umumiy mazmunini, balki barcha tafsilotlarini to'la-to'kis tushunib yetish, shuningdek, o'zbek tilini mukammal bilishni talab qiladigan katta hajmli badiiy, yuridik, texnik yoki tibbiyot sohasiga oid matnlar bilan bog'liq ishlar hozircha professional tarjimonlar vakolatiga kiradigan ishligicha qolmoqda. Shuningdek, ko'pchilik «Har qanday tarjimon tarjimonlikning har qanday turini uddalaydi», - deb o'ylaydi. Yadro fizikasi yoki molekulyar biologiya bo'yicha ona tilimizda yozilgan kitobni o'qib yoxud tegishli olimning ushbu mavzularga doir o'qigan ma'ruzasini tinglab, kitob matnini (ma'ruzani) to'la-to'kis tushungan-tushunmaganligingiz haqida xulosa chiqaring. Ana endi, ushbu matnni tarjima qilish kerakligini tasavvur qilib ko'ring. Tarjimaning asosiy muammosi – tarjimon oldiga matnni to'liq tushunish va puxta idrok etish talabi qo'yilishidan iborat. Bunday talab bo'lmaganda tarjima asosan mexanik ravishda muayyan tilga mansub so'zlarni boshqa tilda qo'llaniladigan so'zlar bilan almashtirishdan iborat bo'lib qolar va bu ish kompyuter tomonidan allaqachon bajarilgan bo'lar edi. Biroq, kompyuterli (mashinaviy) tarjima hozircha kishini kulishga majbur qiladi xolos.

Kompyuter ham, tegishli sohaga daxli bo'lmagan tarjimon ham yagona bir sabab tufayli aynan bir xil xatoga yo'l qo'yadi – atamalar tarjimasining variantini to'g'ri tanlay olmaydi. Tarjimon ixtiyorida mavjud lug'atlar (hatto sohaviy lug'ati bo'lsa ham) bunday vaziyatda yordam bera olmaydi. Negaki har bir atama yoki so'z ko'pdan-ko'p ma'no anglatib, ularning to'g'ri variantini kontekstni to'g'ri idrok etmay tanlab bo'lmaydi.

Jumla qisqagina bo'lsa ham uni turlicha tarjima qilish mumkin. Atamaning, ko'p hollarda o'zbek tilida uchramaydigan adekvat mazmunini qidirish uchun goho bir necha soat ishlash, izlanish kerak bo'ladi. Chet tilining ayrim iboralari yoki badiiy matnlar ekvivalenti ustida olib boriladigan ishlarni esa yakuniga yetkazish juda qiyin. Tarjima – ichki his, shaxsiy hayotiy tajriba, matn zamiridagi ma'noni anglash va shu kabi ko'plab mezonlarni o'z ichiga qamrab oluvchi ijodiy ishdir.

Avvalambor, shuni ta'kidlab o'tish joizki, yozishni bilgan har qanday odam yozuvchi bo'la olishi adolatdan qanchalik yiroq bo'lsa, ikki tilni bilgan har qanday inson tarjimon bo'lishi haqiqatdan shunchalik uzoqdir. Muayyan tildan olingan axborotni boshqa til vositasida odamlarga yetkazish uchun, birinchidan, kishi ushbu axborotni aniq tushunishi, ikkinchidan esa o'z tushunchasini bayon eta bilishi kerak. Shubha yo'q-ki na u ko'nikma va na bu mahorat til bilish bilan barobar avtomatik ravishda shakllanmaydi. Axir matematik, kimyogar yoki faylasuf nutqini o'z ona tilida tinglayotgan har qanday kishi ham tushunib yetmasligi barchaga ayon-ku. O'ziga ma'lum axborotni ravon bayon etish qobiliyati hammada ham barobar rivojlanmagan. Misol uchun, ko'plab atoqli olimlar uch pulga qimmat notiq bo'lishganlari, ayrimlari esa o'z tadqiqotlarini yozma ravishda bayon etish uchun hammuallif taklif qilishga majbur bo'lishgani ma'lum yoki bilamizki maktab o'quvchilarining hammasi ham kitob mutolaa qiladi, biroq ular orasida inshoni a'lo bahoga yozadiganlari sanoqli bo'ladi.

Og'zaki tarjimonlar yozma tarjimonlarning yoki texnik adabiyot tarjimonlari badiiy adabiyot tarjimonlarining ishini bajara olishlari haqidagi fikr-mulohazalar ham uydirmadir. Muayyan bir mavzuga mansub tarjima boshqa mavzuga oid tarjimaga nisbatan oson kechadi, bir mavzuni tarjima qilgan har qanday tarjimon boshqa mavzuni ham tarjima qila oladi deyish ham noto'g'ridir. Turli ixtisosliklarga mansub shifokorlarni darajalarga ajratish biror ma'no ifodalaganligi kabi tarjimonlarni darajalar bilan farqlash ham shunchalik behuda. Nevrolog urologga nisbatan malakali shifokor deb biror-bir kishi da'vo qilmasa kerak. Tish kanaliga plomba solish iltimosi, kardiologni qanday mushkul ahvolga solib qo'ysa, radiohavaskorlik darsligini tarjima qilib berish iltimosini eshitgan «Hamlet»ning tarjimoni rahmatli Cho'lpon ham shunday ahvolga tushib qolgan bo'lar edi. Ayni vaqtda radiotexnikaga oid mavzular tarjimoni «Gamlet»ni tarjima qila olishi amri maholdir. Agar tadrijiy tarjimonlar notiqning besh daqiqali nutqini yodida saqlab, boshqa tilda to'la-to'kis bayon eta bilish qobiliyatlari bilan sinxron tarjimonlarni tez-tez hayratga solib tursalar, sinxron tarjimonlarning notiq bilan barobar so'zlab borish qobiliyatlari oldida qolgan tarjimonlarning qoyil qolishi muqarrardir [8].

Yuqorida zikr etilganday og'zaki tarjima sinxron va tadrijiy turlarga bo'linadi. Aksariyat buyurtmachilar har qanday og'zaki tarjimoni sinxron tarjima deb atab adashadilar. Aslida esa sinxron tarjima og'zaki tarjimaning maxsus, juda murakkab va qimmat turi sanaladi. Tadrijiy tarjimada nutq porsiyalarga bo'linib tarjima qilinadi, ya'ni: gapirayotgan odam jumlani yoki nutqining muayyan bir qismini talaffuz etgach, tarjimon uning gapini tarjima qilib bo'lganiga qadar gapirishdan to'xtaydi, so'ng so'zini yana davom etadi. Tarjimaning ushbu turi ish yuzasidan olib boriladigan muzokaralar, turli texnik montajlar, shahar bo'ylab ekskursiya kabi tadbirlar, bir so'z bilan aytganda – muloqot vaqti u qadar cheklanmagan, tomonlar fikr almashadigan vaziyatga ko'proq to'g'ri keladi. Sinxron tarjima esa o'z nomidan ko'rinib turganday, notiqning nutq o'qish jarayoni bilan sinxron kechadi, ya'ni: notiqning nutqi, tarjima qilinishi uchun, biror daqiqaga bo'lsin tinmaydi, tarjimon ham uzluksiz gapiradi. Shunga muvofiq, notiq bilan tarjimonning ovozlari qo'shib ketmaslik maqsadida sinxron tarjima uchun qimmat turadigan maxsus asbob-uskuna va jihozlar qo'llaniladi (ikki nafar tarjimon kabinada o'tirishadi va bittasining ovozi quloqlarga taqiladigan radiokarnaychalar orqali tinglovchilarga translyasiya qilinadi). Tarjimaning ushbu turi oliy darajada o'tkaziladigan uchrashuvlar, konferensiyalar, simpoziumlar va shu kabi rasmiy tadbirlarda qo'llaniladi.

Nutqni tarjima qilish va sinxronligini ta'minlash uchun sinxron tarjimon notiqning yarim daqiqa oldin aytgan gapini mikrofoniga talaffuz etib, bir vaqtning o'zida qulog'iga taqilgan

radiokarnaycha orqali notiq soʻzlarini tinglab boradi. Bu ish tarjimondan zoʻr gʻayrat va diqqat-eʼtiborli boʻlishni talab qilishi bois oson kechmaydi, shuning uchun ham kabinada ikki nafar tarjimon oʻtirib, har yarim soatda bir-birini almashtirib boradi (aks holda yolgʻiz tarjimon bardoshi pand beradi). Sinxron tarjima – juda murakkab, yuqori malaka talab qiladigan ish boʻlib, uni juda oz, sinxron tarjimon deb ataladigan mutaxassislar bajara oladi xolos. Bunday tarjimonlar soni doimo oz boʻlib kelgan va ozligicha qoladi. Aftidan, tarjima turlari tarjimonlardan turlicha qobiliyat va mijozga ega boʻlishni talab qiladi. Ogʻzaki tarjimon fikr-xayolini bir yerga jamlab olishi kerak. Zero uning vazifasi axborotni shu yerda va hozir yetkazishdir. Bir misol Kinofilmni tarjima qilish uchun ingliz tili tarjimoni taklif etilgan ekan. Seans boshlangach, tarjimonga film ingliz tilida emas arab tilida ekanligi maʼlum boʻlibdi. Ushbu tildan tamomiyla behabar tarjimon ikkilanganicha bir necha soniya oʻylanib qolibdi-yu, goʻyo tarjima qilishga kirishib ketganday, bor zakovatini ishga solib filmda koʻrgan voqoyalarni sharhlay boshlabdi. Hech narsadan shubhalanmagan tomoshabinlar film haqida toʻla tasavvurga ega boʻlib, mamnun tarqalibdilar[9]. Axir tarjima maqsadi shu emasmi? Ushbu qiziq hikoyalar (garchi ular voqyea qahramonlariga kulgili tuyulmasa ham) ogʻzaki tarjimon qanday sifatlarga ega boʻlishi zarurligini yaqqol namoyon etmoqda. Voqifligidagi yetishmovchilikni oʻz topqirligi, aqlining rasoligi va bilimdonligi bilan yengish, shuningdek, axborotni tinglovchilarga toʻla-toʻkis yetkazish uchun zarur boʻladigan sanʼatkorlik qobiliyatiga ega boʻlish, qolaversa xuddi notiq sifatida gavdalana bilish – ogʻzaki tarjimon tabiatida tarbiyalangan sifatlarni boʻlishi lozim.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, badiiy adabiyot tarjimoni (umuman yozma tarjimon) yuqorida zikr etilgan sifatlardan tamomila mahrum, uyatchan va uzoq oʻylaydigan boʻlishi, unga tikilib turgan omma oldiga chiqib biron-bir soʻz aytishdan hayiqishi, duduqlanishi yoki poʻngʻillab gapirishi (ehtimol nogiron boʻlishi) mumkin. Biroq, shu bilan birga u adabiyot sanʼatining mohir ustasi, asliyatning uslubi va hijosini koʻrsata olish qobiliyatiga ega yirik mutaxassisdir. Negaki, u nafaqat chet tilini yaxshi bilishi, balki ona tilini mukammal tasarruf etgan boʻlishi, tarjima qilinayotgan asar maromi va uslubini puxta idrok etishi lozim. Badiiy adabiyot tarjimoni aslida – mustaqil yozuvchidir. Ogʻzaki tarjimon tarjima davomida, nutqda tez-tez uchraydigan holat kabi bitta soʻzni bir necha bor qoʻllaydigan boʻlsa, yozma tarjimon ancha-muncha maʼnodosh soʻzlarni xillab chiqishga majburdir.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Doniyorov R. Badiiy tarjimada milliy xususiyatlarni aks ettirish masalasiga doir. Oʻzbek tili va adabiyoti masalalari. 1962. №3-5.
2. Vladimirova N. Milliylikni tarjimada ak ettirish muammosi. Tarjima sanʼati. T., 1973,– B. 153.
3. Abdullayev Sh. Tarjima asarlarida frazeologizmlar semantikasi: Filol. fan. nomz.... diss. avtoref. – T., 2006. – B. 21.
4. Musayev Q. Ingliz tilidan oʻzbek tiliga badiiy tarjimaning stilistik masalalari: Filol. fan. nomz...diss.–Samarqand, 1967.– B.140.
5. Baqoyeva M. Angliya, AQSh adabiyotidan oʻzbek tiliga sheʼriy tarjima va qiyosiy sheʼrshunoslik muammolari: Filol. fan. dok.... diss. – T., 2004. – B. 314.

6. Shirinova R. X. Diniy xos so'zlarni badiiy tarjimada qayta yaratishning ayrim tamoyillari. (Fransuz adabiyotining o'zbek tilidagi tarjimalari misolida): Filol. fan. nomz.... diss. avtoref. – T., 2002. – B.122.
7. G'ulomova D. Tarjimada obraz va xarakterni qayta yaratish muammosi // Tarjima san'ati. – 1973. – 234-249 b.
8. Aznaurova E. Ikki til osha (Shekspir asarlarining bizdagi tarjimalari) //Tarjima san'ati. – 1973. –B.240.
9. Iminov A. Tarjima va leksik imkoniyatlar//Tarjima san'ati. – 1973.–263-274 b.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 6 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).